

EN VÄRLD I RÖRELSE

UTBILDNINGSMATERIAL OM FLYKTINGAR,
MIGRANTER OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

AMNESTY
INTERNATIONAL

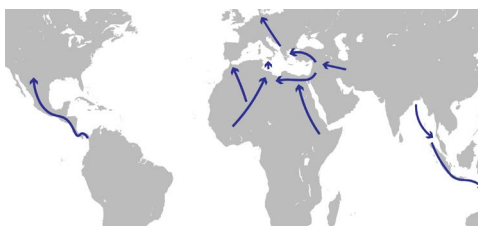
INNEHÅLL

1. EN VÄRLD I RÖRELSE

Masih lämnade Afghanistan med förhoppning att ta sig till Tyskland för att söka asyl där. Nu är han fast i Grekland.

SIDAN 2-3

2. MURAR OCH MÄNNISKOR

Runt om i världen tvingas människor fly eller migrera. Men det är inte alltid så enkelt. Murar och gränser hindrar människor. **SIDAN 5-9**

3. VEM, VAD, VARFÖR?

Vem är flykting, vem är migrant och varför flyr eller migrerar människor egentligen?

SIDAN 10-12

4. SVERIGE OCH MIGRATIONEN

Vad innebär det att komma till Sverige som flykting och migrant? Hur ser en asylprocess ut? Och vilka kommer? **SIDAN 13-16**

5. MIGRATIONENS HISTORIA

Att människor flyr eller migrerar är inget nytt. Så har människan alltid gjort. Men hur har in- och utvandringen till Sverige sett ut genom historien? **SIDAN 17-23**

6. ALLA MÄNNISKOR HAR RÄTTIGHETER

Flyktingar och migranter har rättigheter. Men vilka? Och hur skyddas dessa internationellt? **SIDAN 24-28**

EN VÄRLD I RÖRELSE

Vi lever i en värld i rörelse. Varje dag lämnar människor sina hemländer. De flyr krig, förtryck, fattigdom och bristande framtidsutsikter och de söker sig till frihet, säkerhet och trygghet. Det är inget konstigt. Människor har alltid gjort så.

Men under de senaste åren har allt fler människor tvingats fly eller migrera. Inte sedan andra världskriget har så många befunnit sig på flykt som idag. Ungefär 65 miljoner människor befinner sig i dagsläget på flykt. Dessutom finns cirka 200 miljoner migranter i världen, alltså människor som sökt sig till ett annat land för att arbeta.

Den ökade rörligheten innebär att vi alla måste ha kunskap om varför människor lämnar sina hemländer, men också om vilka rättigheter flyktingar och migranter har. Därför har vi tagit fram det här utbildningsmaterialet. Det heter *En värld i rörelse* och handlar om människor som lämnar sina hemländer – både i vår tid och genom historien. Men det handlar även om oss i den rika delen av världen. Hur bemöter vi människorna som kommer till våra gränser med drömmar om ett bättre och tryggare liv?

Migration och flyktingskap är ett omfattande ämne. Var ska vi börja? Låt oss resa till Idiom – en liten by i Makedonien, nära gränsen till Serbien.

Fast i Europas vänt-hall. Masih har flytt Afghanistan. Men på grund av att flera länder i EU stängt sina gränser för flyktingar är han fast i Grekland.

FAST I EUROPAS VÄNTHALL

Det regnar. Allt är blött och lerigt. Trettioårige Masih har rest långt, ända från Afghanistan. Nu befinner han sig i den lilla grekiska byn Idomeni, nära gränsen till Makedonien. Han vill fortsätta sin resa norrut. Men det är det många som vill. Så Masih får vänta.

Talibanerna: en väpnad islamistisk rörelse som styrde i större delen av Afghanistan 1996-2001.

Hur hamnade han egentligen här? Allt började för fjorton år sedan. När USA invaderade Afghanistan och drev bort Talibanerna flyttade Masih till huvudstaden Kabul och började jobba för NATO och FN. Men när USA drog sig tillbaka började Talibanerna åter vinna mark. Och de som arbetat för utländska organisationer blev måltavlor för Talibanerna. Masih utsattes för flera dödshot.

Våren 2016 bestämde han sig för att fly. Gränsen till EU var öppen – det hade han hört. Och asyl borde han kunna få i Tyskland. Masih betalade därför en människosmugglare 2 500 dollar för en resa till Europa.

Efter tre veckors resande kom han fram till en strand i Turkiet. Tillsammans med 33 andra flyktingar klev han ombord på en liten gummiflotte och gav sig ut på havet i riktning mot Grekland. Efter ett tag plockades de upp av den grekiska kustbevakningen och fördes till ön Lesbos. Masih fick ett resedokument och kunde fortsätta norrut. Han tog sig till Aten och vidare till den lilla byn Idiomi, nära Makedonien.

Här befinner han sig alltså nu. Och regnet verkar aldrig ta slut. Äntligen är det Masihs tur att korsa gränsen. Men när han visar sina resedokument säger gränspolisens: "Är du från Afghanistan? Då har vi ett problem". Han får inte fortsätta. Varför säger de inte.

Masih uppsöker en polischef som förklarar vad som hänt: Österrike har slutat släppa in människor från Afghanistan, vilket lett till att även Serbien stängt sin gräns. Därför vill inte heller Makedonien släppa in någon.

Masih vägrar sova i den gamla vänthallen. "Det stinker", säger han. Istället bygger han ett provisoriskt skydd utanför. Någon har stulit hans sovsäck, men han har i alla fall en filt.

Det går åtta dagar. Tusentals människor väntar vid gränsen. Till slut ger Masih upp. Han reser tillbaka mot Aten och försöker hitta någonstans att sova. Han tar sig till en nedlagd gammal flygplats, där över 4 000 flyktingar och migranter samlats. Det är trångt och det finns bara en toalett. Volontärer delar ut mat, men den räcker inte. Masih vägrar sova i den gamla vänthallen. "Det stinker", säger han. Istället bygger han ett provisoriskt skydd utanför. Någon har stulit hans sovsäck, men han har i alla fall en filt.

Masih är fast på den nedlagda flygplatsen. Han är 2 500 dollar fattigare och vet inte riktigt vad han ska ta sig till. I den gamla vänthallen hänger skyltarna kvar. "Inrikes" står det på en skylt. "Utrikes" på en annan. Men flyktingarna, de kommer ingenstans.

DISKUTERA & FUNDERA

Vem eller vilka har ansvar för att Masih befinner sig i den situation som han nu gör? Vad anser du att han borde göra?

MURAR OCH MÄNNISKOR

Masih är inte den enda som lämnat sitt hemland. Varje dag, runt om i världen, fattar människor det svåra beslutet att fly eller migrera. Anledningarna till att människor fattar det svåra beslutet varierar. Det kan till exempel vara förföljelse, förtryck, krig, fattigdom eller klimatförändringar som driver människor från sina hem.

←
På kartan: Exempel
på några vanliga
"migrantrutter"
i världen.

De senaste åren har många lämnat länder som Syrien, Afghanistan, Somalia, Burundi och Demokratiska Republiken Kongo. En del tar sig till sina grannländer. Andra reser längre, som till Sverige, Australien eller USA. Men det är inte alltid så enkelt. Världen är full av gränser och dessa kan vara svåra att passera. I det här kapitlet kommer vi titta närmare dessa gränser i olika delar av världen som i:

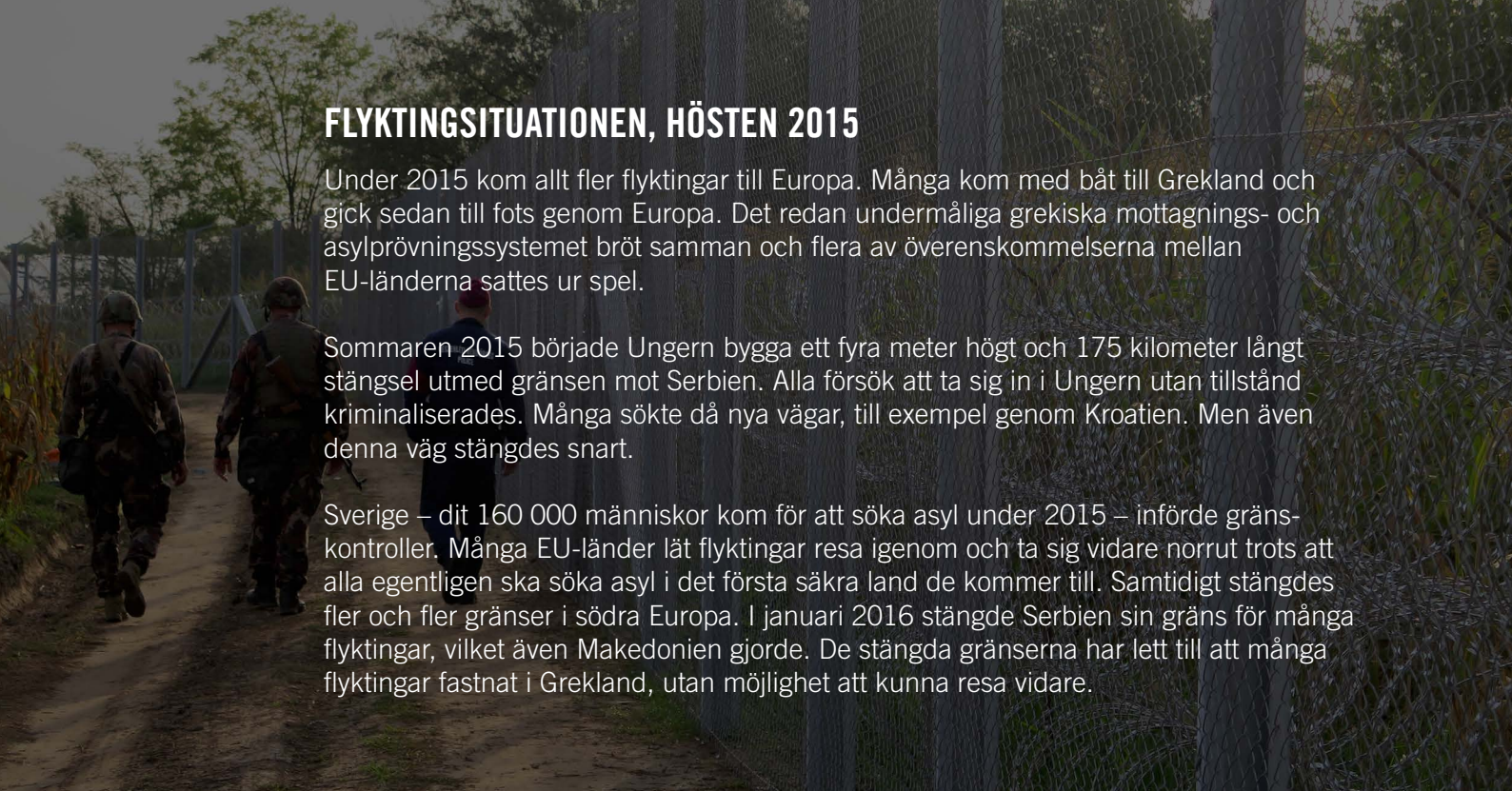
- Europeiska Unionen
- Amerika
- Nordafrika och Mellanöstern
- Oceanien och Asien.

EUROPEISKA UNIONEN

Europeiska Unionen är en av de rikaste delarna av världen. Här bor cirka 500 miljoner människor fördelade på 28 länder. För många flyktingar och migranter i Mellanöstern och Afrika utgör EU-länderna en dröm om trygghet, skydd mot förföljelse och ett bättre liv. Men att ta sig hit kan vara svårt.

Medborgare i länder utanför EU som vill resa hit kan behöva visum, alltså ett tillstånd. Men det är det långt ifrån alla som får och den som vill söka asyl i EU får inget visum, vilket innebär att det inte finns några lagliga vägar för flyktingar in i EU.

För att stoppa människor att resa in utan tillstånd har EU:s yttre gränser stärkts. Stängsel har byggts vid till exempel de spanska enklaverna Ceuta och Melilla i Marocko och utmed floden Evros vid den grekisk-turkiska gränsen. EU kräver också att flygbolag

FLYKTINGSITUATIONEN, HÖSTEN 2015

Under 2015 kom allt fler flyktingar till Europa. Många kom med båt till Grekland och gick sedan till fots genom Europa. Det redan undermåliga grekiska mottagnings- och asylprövningssystemet bröt samman och flera av överenskommelserna mellan EU-länderna sattes ur spel.

Sommaren 2015 började Ungern bygga ett fyra meter högt och 175 kilometer långt stängsel utmed gränsen mot Serbien. Alla försök att ta sig in i Ungern utan tillstånd kriminaliserades. Många sökte då nya vägar, till exempel genom Kroatien. Men även denna väg stängdes snart.

Sverige – dit 160 000 människor kom för att söka asyl under 2015 – införde gränskontroller. Många EU-länder lät flyktingar resa igenom och ta sig vidare norrut trots att alla egentligen ska söka asyl i det första säkra land de kommer till. Samtidigt stängdes fler och fler gränser i södra Europa. I januari 2016 stängde Serbien sin gräns för många flyktingar, vilket även Makedonien gjorde. De stängda gränserna har lett till att många flyktingar fastnat i Grekland, utan möjlighet att kunna resa vidare.

ser till att ingen kan gå ombord på ett plan till ett EU-land utan giltiga resedokument. Bristen på legala vägar gör att många tvingas anlita människosmugglare för att kunna resa in i EU. Men att ge sig ut på dessa resor är livsfarligt. Tusentals människor drunknar i Medelhavet varje år eller mister livet på andra sätt under resan.

AMERIKA

USA är ett av världens rikaste länder och människor, från olika delar av världen, söker sig hit med drömmar om ett bättre liv. Inte minst kommer många migranter från länder i Syd- och Centralamerika. De reser från länder som El Salvador och Honduras, genom Mexiko, till den långa amerikanska gränsen från Kalifornien i väst och Texas i öst.

För att få resa in och arbeta i USA krävs tillstånd och dessa är begränsade till ett visst antal varje år. Men det hindrar inte dem som inte sökt eller fått tillstånd att försöka resa ändå. Hundratusentals människor reser till USA varje år för att arbeta där på den informella arbetsmarknaden.

Resan genom Mexiko brukar beskrivas som en av de farligaste resorna i världen. Mexiko är ett osäkert land. De kriminella gängerna har stort inflytande och samarbetar ofta med lokala myndighetsföreträdare. Migranter riskerar att kidnappas, mördas, försvinna spårlöst, hotas eller misshandlas. Kvinnor är särskilt utsatta, då de riskerar att utsättas för våldtäkter.

Väl framme vid gränsen till USA möter migranterna nya svårigheter. För att förhindra människor att resa in i landet utan tillstånd har USA skärpt bevakningen av sin gräns mot Mexiko. Stängsel har rests och poliser patrullerar vid delar av gränsen. Det har gjort att många söker nya och farligare resvägar genom öknen.

Resan genom Mexiko brukar beskrivas som en av de farligaste resorna i världen. Mexiko är ett osäkert land. De kriminella gängerna har stort inflytande och samarbetar ofta med lokala myndighetsföreträdare.

Migranter som lyckas ta sig över gränsen, men inte har sina handlingar i ordning och påträffas av polisen, blir inlåsta i så kallade förvar. I förvaren saknas ofta tillgång till vård, mediciner, sanitet och vatten.

FOTO: KHALIL HAJJAR

Aleppo i Syrien, den 4 mars 2015. Den syriska regimen bombade ett bostadsområde och fem personer dog.

NORDAFRIKA OCH MELLANÖSTERN

Från Marocko i väst till Iran i öst. Nordafrika och Mellanöstern utgör ett stort geografiskt område, men skillnaderna mellan länderna inom regionen är stora. I flera år har krig och konflikter i länder som Syrien, Irak, Jemen och Libyen har gjort att många tvingats fly därifrån. Från Iran flyr människor förtryck bland annat på grund av sexuell läggning eller religion. Samtidigt finns några av världens rikaste länder i regionen.

Kriget i Syrien

Över 4,8 miljoner människor har flytt från Syrien de senaste åren. De flesta tar sig till Syriens grannländer som Turkiet, Libanon och Jordanien. Det har gjort att väldigt många flyktingar från Syrien nu befinner sig i dessa länder. Men både Libanon och Jordanien har skärpt kontrollen vid sina gränser för att stoppa vissa flyktingar från att ta resa in. Turkiet har i princip öppna gränser för flyktingar från Syrien, men det finns enbart två öppna officiella gränsövergångar längs en 900 kilometer lång gräns. De flyktingar som saknar pass blir avvisade om de inte har akuta medicinska behov. Turkisk polis har anklagats för att de öppnat eld mot flyktingar vid gränsen.

Gulfstaterna

Skillnaden mellan Turkiet, Libanon, Jordanien och de så kallade Gulfstaterna är stor när det gäller flyktingsituationen. Länderna runt Persiska viken tillhör de rikaste i världen. Men varken Qatar, Saudiarabien, Förenade Arabemiraten, Kuwait och Bahrain har inte erbjudit några vidarebosättningsplatser för personer som flytt Syrien. De har inte heller något ordnat flyktingmottagande.

Däremot kommer många migrantarbetare till dessa länder. I till exempel Qatar är 90% av arbetskraften migrantarbetare och deras situation är ofta svår. Migrantarbetarna kan vara bundna av kontrakt till sin arbetsgivare och skyddas inte av landets arbetslagstiftning. Byggnadsarbetare får arbeta under osäkra villkor och kvinnliga hembiträden tjänar lite, arbetar långa dagar och riskerar att få utstå sexuella trakasserier.

Israel

Även Israel försöker hindra flyktingar att korsa deras gränser. Israel har byggt ett 200 kilometer långt stängsel vid sin södra gräns för att försöka stoppa flyktingar och migranter från att resa in i landet. För flyktingar från t.ex. Eritrea har detta länge varit en vanlig resväg. De reser genom Sudan och Egypten till Israel. Resan är farlig. Kriminella ligor har kidnappat flyktingar, utsatt dem för tortyr och pressat anhöriga på pengar. De som ändå lyckas ta sig till Israel nekas i regel tillgång till en rättssäker asylprocess och ytterst få beviljas asyl. Många spärras in i förvar och pressas sedan att lämna Israel "frivilligt".

Kaos i Libyen

För många flyktingar och migranter från Mellanöstern och Afrika söder om Sahara, som vill till Europa, är Libyen ett naturligt transitland. Men de senaste årens kaos i Libyen har skapat en mycket osäker situation för flyktingar och migranter. Många som reser utan tillstånd riskerar att bli bortförda och utsättas för utpressning. Grips de av myndigheterna placeras de i förvar där tortyr förekommer. Kvinnor vittnar också om hur de utsatts för sexuella övergrepp av människosmugglare, organiserade kriminella gäng eller väpnade grupper i Libyen.

OCEANIEN OCH ASIEN

Oceanien kallas den världsdel som bland annat består av Australien, Nya Zeeland och flera ögrupper i Stilla havet. Många flyktingar och migranter från länder som Afghanistan, Iran och Burma har försökt ta sig hit – framför allt till Australien. Men det är svårt.

I Qatar är 90 procent av arbetskraften migranter. Ofta tvingas de arbeta under svåra förhållanden. Här bygger de en ny arena inför fotbolls-VM i Qatar 2022.

FOTO: GETTY IMAGE

Ett stort problem är också att flera länder i Asien inte har anslutit sig till Förenta Nationernas flyktingkonvention (se kapitel 5).

Australien

Australien försöker på olika sätt stoppa flyktingar och migranter från att nå fastlandet. Genom avtal med länder som Papua Nya Guinea och Nauru har förvar anlagts på avlägsna öar i Indiska Oceanen. Alla flyktingar och migranter som kommer till Australien utan tillstånd förs till dessa öar och spärras in i förvar medan deras asylansökningar behandlas. Förvaren är överbefolkade och flyktingar har vittnat om fysiska, psykiska och sexuella övergrepp i förvaren.

Australiensiska myndigheter genomför även så kallade "push backs". Det innebär att båtar med flyktingar och migranter tvingas vända – utan att de ombord får lämna in ansökningar om asyl. Det finns också uppgifter om att australiensiska myndigheter betalat människosmugglare för att vända med sina båtar, innan de kommit fram till Australien.

Bengaliska viken

Många lämnar förtryck och fattigdom i Burma, Pakistan och Bangladesh för att resa med båt över Bengaliska viken till Thailand, Malaysia och Indonesien. Men även här har myndigheterna försökt stoppa flyktingar och migranter.

Under 2015 stängde Malaysia hamnar för dessa båtar och kustbevakning har tvingat båtar med flyktingar och migranter att vända. Rohingyas från Burma har genom åren tagit sig till länder som Thailand. Men 2015 slog thailändska myndigheter till mot flera läger dit flyktingar och migranter tagit sig. Det ledde till att överfulla båtar drev runt under lång tid på havet, utan någonstans att ta vägen. De ombord drabbades av svält och uttorkning.

ROHINGYA

Rohingya är en folkgrupp i Burma. De utgör en muslimsk minoritet och saknar medborgarskap i Burma, trots att de levt här i generationer.

Under 2012 ökade spänningarna mellan buddhister och muslimer i västra Burma. Våldsamma upplopp bröt ut, där flera personer dödades. Många Rohingyas flydde landet,

framförallt till länder som Bangladesh, Thailand, Malaysia och Indonesien. De som lyckats ta sig till t.ex. Malaysia har ofta placerats i förvar. Villkoren i dessa är mycket dåliga med brist på mat och mediciner. Andra flyktingar lever i Thailand med ständig rädsla för att utvisas.

DISKUTERA & FUNDERA

Vilka är likheterna när det gäller situationen för flyktingar och migranter mellan de olika regionerna? Och finns det några skillnader?

VEM, VAD, VARFÖR?

Människor lämnar sina hemländer av olika anledningar. Men vad är förklaringen till att så många migrerar eller flyr? Och varför söker sig människor till vissa länder och inte till andra?

Att veta vem som är flykting, vem som är migrant och att förstå drivkrafterna bakom flyktingskap och migration är viktigt. I det här kapitlet kommer vi därför att se närmare på:

- vem som är flykting och vem som är migrant
- vad trafficking är
- olika terorier som förklarar varför människor migrerar eller flyr

FLYKTINGAR

Enligt internationella överenskommelser är en flykting någon som har flytt sitt land i välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin:

- ras
- nationalitet
- religion
- tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller politisk uppfattning

Vi använder sällan ordet ras i Sverige, men i det här sammanhanget avser ordet både hudfärg, härkomst, nationalitet eller etniskt ursprung. Nationalitet är tillhörighet till etnisk, språklig eller kulturell grupp. Religion innebär att någon har förföljts eller diskriminerats på grund av sin religiösa övertygelse eller brist på sådan. Tillhörighet till en samhällsgrupp kan vara kön, sexuell läggning, familjeband eller ställning i samhället. Personer som tvingats fly på grund av sin politiska uppfattning är ytterligare en kategori flyktingar.

De som förföljer kan vara hemlandets myndigheter, men det kan även vara andra politiska grupper, terrornätverk eller familj och släktingar.

Staten har en skyldighet att se till att människorna i det egna landet inte utsätts för förföljelse. Men om staten inte vill eller kan ge skydd måste den som riskerar förföljelse kunna söka skydd i ett annat land.

MIGRANTER

En migrant är en person som flyttar från ett ställe till ett annat, oftast för att arbeta. Personen kan flytta inom sitt land eller till ett annat. Flytten kan ha varit påtvingad eller frivillig.

Men människor får inte flytta och arbeta i vilket land som helst. Ofta krävs det ett arbetstillstånd. En del lyckas få ett sådant och kallas då för reguljära migranter. Men långt ifrån alla får ett arbetstillstånd. De som har tagit sig in i ett land för att arbeta utan tillstånd kallas irreguljära migranter, men många använder också uttrycket papperslösa arbetare för att beskriva gruppens situation. Papperslösa arbetare hör till de mest utsatta på arbetsmarknaden eftersom de saknar grundläggande rättigheter och får arbeta till löner och villkor som medborgarna i de rika delarna av världen knappast skulle acceptera.

TRAFFICKING

Trafficking är ett samlingsnamn för all global illegal handel med människor, vapen eller organ. Handel med människor brukar kallas för människohandel och är en modern form av slaveri. Människohandeln bedrivs vanligtvis av kriminella ligor och är väldigt lönsam eftersom en människa kan säljas flera gånger. Människohandeln kan ha olika ändamål. Syftet kan vara att tvinga människor att arbeta, tigga eller prostituera sig.

VARFÖR LÄMNAR MÄNNISKOR SINA HEMLÄNDER?

Vad är det som gör att människor lämnar sitt land och söker sig till ett annat? Det finns självklart många olika anledningar. Vi ska nu se närmare på några olika förklaringar som brukar lyftas fram inom forskningen om migration.

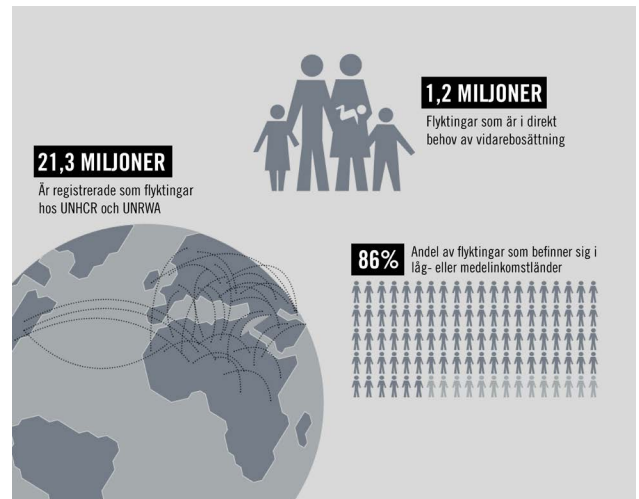
Krig och förföljelse driver människor på flykt

En viktig anledning till att människor flyr är politiskt förtryck och förföljelse. Där diktatur råder kan människor förföljas på grund av vilka de är eller vilka åsikter de har. I till exempel Iran är religionens ställning stark och kvinnor utsätts för allvarlig diskriminering. Alla som protesterar riskerar att gripas, fängslas och utsättas för tortyr. Det gör att många människor tvingas fly från Iran.

Krig är en annan vanlig orsak till att människor flyr. Under de senaste åren har människor flytt från krig i länder som Syrien, Irak, Afghanistan, Somalia och Demokratiska Republiken Kongo.

Push och pull

I forskning om migration brukar man tala om "push"- och "pull"-faktorer. "Push" är de faktorer som driver människor från sitt hemland och "pull" är det som lockar till ett visst land. Push-faktorer kan handla om fattigdom och bristande framtidsutsikter eller om politiskt förtryck. Pull-faktorer kan vara efterfrågan på arbetskraft, tillgång till mark, goda ekonomiska framtidsutsikter eller politisk frihet. Denna modell betonar individens beslut att lämna sitt hemland och har varit vanlig inom ekonomisk forskning. Utgångspunkten är att flyktingar och migranter fattar rationella beslut och har god information om situationen i landet de söker sig till.

Flyktingsituationen i siffror

PUSH

- fattigdom
- bristande framtidsutsikter
- politiskt förtryck

PULL

- arbetstillfällen
- tillgång till mark
- politisk frihet

Modellen om push- och pullfaktorer ger en förklaring till varför människor lämnar sina hemländer.

Demonstration i Hong Kong, till stöd för kvinnliga migrantarbetare, som ofta arbetar under svåra förhållanden i landet.

Andra ekonomer betonar istället den moderna kapitalismen som själva drivkraften bakom migrationen. Företag inom service, jordbruk och industri i de rikare delarna av världen vill ha lättkontrollerad, billig och lågkvalificerad arbetskraft. Denna efterfrågan skapar en svart arbetsmarknad, undergräver staters kontroll över sina gränser och leder till att människosmugglare kan tjäna stora pengar.

Familjen och byn

Men det finns fler perspektiv. En del historiker och sociologer lyfter fram familjens och lokalsamhällets betydelse. Genom att studera hur människor faktiskt fattar beslut om att migrera har de sett att det inte alltid är individen själv som bestämmer – utan snarare familjen eller till och med byn. Personen som migrerar förväntas skicka hem pengar, vilka sedan utgör en viktig inkomstkälla för många familjer i fattigare delar av världen.

Historiska samband

Det kan också finnas historiska förklaringar till varför människor söker sig till vissa länder och inte andra, menar en del forskare. Människor har sällan perfekt information om landet de migrerar till. Istället finns det historiska samband som kan styr riktningen, som kolonialism, politiska influenser, handel, investeringar eller kulturella band. Till exempel har många från Algeriet sökt sig till den tidigare kolonialmakten Frankrike. Och många från Pakistan och Indien har sökt sig till Storbritannien. På 1960-talet kom arbetskraftsinvandrare från Turkiet till Tyskland, vilket har gjort att många fortsatt att söka sig från Turkiet till Tyskland, även på senare tid.

Ingen linjär process

Ibland ses migration som en linjär process: en människa lämnar sitt hemland för ett nytt land och klipper bandet bakåt. Men det stämmer inte. Personer klipper sällan alla band med sitt hemland. Globaliseringen har underlättat för människor att hålla kontakt med sitt hemland. Effektivare transportmedel gör resor billigare och internet ger goda möjligheter att hålla kontakt med släktingar och ta del av nyheter och kultur från sitt tidigare hemland. Numera talar man därför om så kallad transnationell migration. Migranter kan resa fram och tillbaka mellan sitt nya och sitt gamla land och på olika sätt kan upprätthålla kontakter och relationer över gränser.

DISKUTERA & FUNDERA

Spelar det någon roll varför människor lämnar sina hemländer?

SVERIGE OCH MIGRATIONEN

Runt om i världen tvingas människor av olika anledningar lämna sina hem. De flesta som flyr tar sig till sina grannländer. Men en del lyckas även ta sig till Sverige.

Vilka regler är det då som gäller för den som vill komma till Sverige för att söka asyl eller arbeta? I det här kapitlet ska vi undersöka det närmare och gå igenom:

- hur asylprocessen ser ut i Sverige
- vilka som kommer hit
- EU:s betydelse för svensk flykting- och migrationspolitik

ATT KOMMA TILL SVERIGE

Den som inte är medborgare i ett EU-land och vill komma till Sverige för att arbeta måste söka tillstånd för att få resa hit. Länderna i EU har gemensamma visumregler. Ett visum kan sökas på en svensk ambassad eller ett konsulat och gör det möjligt att vistas i Sverige i upp till tre månader. Visum kan ges till dem som vill resa hit för att besöka släkt och vänner, för turist- eller affärsbesök, för att delta i en konferens eller för genomresa.

Alla människor behöver dock inte visum för att resa till Sverige. Vi har avtal med vissa länder, som exempelvis Kanada och USA, vilket gör att deras medborgare kan resa hit utan. Men från de allra flesta länder människor flyr ifrån på grund av fattigdom eller förtryck krävs visum.

Den som vill komma hit och arbeta längre än tre månader måste ha ett uppehålls- eller arbetstillstånd. Det finns också möjlighet att resa hit och stanna här för den som har en anhörig i Sverige. Anhöriga kan vara en partner, föräldrar eller barn. Det går också att få uppehållstillstånd för att studera, eller om man har köpt ett företag i Sverige som går att försörja sig på.

Söka asyl

De som kommer till Sverige som flyktingar har rätt att söka asyl. För att göra det måste personen först lyckas ta sig hit, eftersom det inte går att söka asyl i Sverige från ett annat land. Men den som uppger att syftet med resan är att söka asyl i Sverige får inget visum. Det innebär i praktiken att alla som vill söka asyl måste ta sig hit utan tillstånd.

Den som lyckas ta sig hit lämnar sin ansökan till Migrationsverket, som undersöker den asylsökandes resväg till Sverige. Om det visar sig att personen fått ett visum eller rest in i ett annat EU-land före ankomsten till Sverige lämnas ärendet över till detta land. En asylsökande kan alltså inte själv välja vilket EU-land som ska pröva ansökan.

Om Migrationsverket bedömer att asylprövningen är Sveriges ansvar får den asylsökande ett offentligt biträde som ger juridisk hjälp under processen. I väntan på beslut kan Migrationsverket ordna en tillfällig bostad, men den asylsökande kan också

FOTO: TOMISLAV STJEPIC/MIGRATIONSVERKET

ÅTGÄRDSPAKETET

Hösten 2015 kom allt fler flyktingar till Europa och till Sverige för att söka asyl. Under en period kom runt 10 000 personer i veckan till Sverige. Det ledde till att den svenska flyktingpolitiken ändrades. Den nya politiken innebär bland annat att:

- många som flytt till Sverige får tillfälliga uppehållstillstånd istället för permanenta
- det blir svårare för t.ex. en person från Syrien att återförenas med sin familj i Sverige

Sverige har också infört id-kontroller vid gränsen. Ingen utan giltiga id-handlingar tillåts numera resa in i landet.

ordna eget boende. Tror Migrationsverket att den asylsökande inte kommer att få stanna, om identiteten är oklar eller om personen behöver vara tillgänglig kan det bli fråga om placering i förvar. Det betyder att den asylsökanden blir inlåst och får sin rörelsefrihet begränsad.

Om personen anses behöva skydd beviljas uppehållstillstånd. Blir det avslag på ansökan kan ärendet överklagas. Då undersöker först Migrationsverket om det finns anledning att göra en annan bedömning. Därefter kan den asylsökande överklaga till migrationsdomstolen. Om migrationsdomstolen anser att Migrationsverket gjort en riktig bedömning finns ännu en möjlighet att överklaga ärendet till migrationsöverdomstolen, som tar upp få men viktiga fall.

KVOTFLYKTINGAR

Sverige tar emot så kallade kvotflyktingar. Ungefär 1 700 till 1 900 kvotflyktingar har kommit till Sverige varje år. Från och med 2016 har kvoten höjts till 5 000 personer per år.

Kvotflyktingar är de som FN:s flyktingorgan UNHCR anser inte kan återvända till sina hem på grund av krig eller katastrofer. Vilka som ska väljas ut och var bestämmer Migrationsverket tillsammans med UNHCR och intervjuer kan genomföras på plats i flyktingläger. Det går alltså inte att ansöka om att bli kvotflykting.

Vid en utvisning hjälper Migrationsverket till med att förbereda återresan till hemlandet, eller till något annat land som kan tänka sig att ta emot personen. Ingen får utvisas till ett land där det finns risk att utsättas för tortyr, kropps- eller dödsstraff.

Uppehållstillstånd kan ges till politiska flyktingar och till dem som riskerar att straffas med döden, utsättas för tortyr, skadas på grund av väpnad konflikt, utsättas för allvarliga övergrepp i sitt hemland eller om det inte går att återvända på grund av en miljökatastrof.

VILKA KOMMER HIT?

Människor kommer till Sverige av olika anledningar. En del är flyktingar som söker en fristad. Andra kommer hit för att arbeta, driva företag eller studera. Det kan också vara anhöriga – alltså familjemedlemmar till någon som tidigare fått uppehållstillstånd i Sverige – som kommer hit. En del uppehållstillstånd är tillfälliga. De som

beviljas ett sådant reser tillbaka till sitt hemland efter ett tag eller får ansöka igen om att få det förlängt. De som får permanenta uppehållstillstånd kan däremot bo och leva i Sverige resten av livet och på sikt ansöka om ett svenskt medborgarskap.

Under 2016 beviljades strax över 150 000 uppehållstillstånd, enligt Migrationsverket. Den största andelen utgjordes av asylsökande. 68 682 personer beviljades asyl i Sverige. Utöver dessa fick 1 889 kvotflyktingar uppehållstillstånd.

En annan del utgörs av alla som kommer hit för att arbeta eller studera. Under 2016 fick 12 985 personer uppehållstillstånd för att arbeta i Sverige och strax över 8 000 för att studera.

Människor kan också komma som anhöriga till någon som tidigare har fått uppehållstillstånd. Med anhörig avses make, maka, registrerad partner, sambo samt barn under 18 år. Under 2016 kom 39 032 personer till Sverige som anhöriga. I den siffran ingår även de barn som föddes i Sverige av föräldrar med permanenta uppehållstillstånd.

Samtidigt som människor invandrar till Sverige utvandrar många. Enligt Statistiska Centralbyrån utvandrar cirka 50 000 människor varje år.

De osynliga

Men det finns också människor som vistas i Sverige utan att varken ha fått asyl eller arbetstillstånd. Det kan vara människor som sökt asyl men har fått avslag och håller sig undan från myndigheterna. Eller personer som har haft ett visum som gått ut, men stannar kvar ändå. Det kan också vara människor som tagit sig till Sverige och vistas här helt utan myndigheternas kännedom.

Många som kommer hit utan tillstånd gör det för att arbeta. Det är svårt att säga hur många irreguljära migranter, eller så kallade papperslösa, som befinner sig i Sverige. Enligt Fackligt center för papperslösa finns mellan 30 000 och 50 000 papperslösa arbetare i Sverige. Många av dem befinner sig i en svår situation. De får ofta arbeta för låga löner och under dåliga arbetsvillkor. Att vända sig till myndigheterna är svårt, eftersom de då riskerar att utvisas. Men de har numera rätt till hälso- och sjukvård som inte "kan anstå", vilket avser vård och behandlingar som är nödvändiga omedelbart. Barn till papperslösa (6-18 år) har också rätt att få gå i skolan i Sverige.

EUROPEISKA UNIONEN

Sedan 1994 är Sverige medlem i Europeiska Unionen. En grundläggande del i EU-samarbetet är fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och människor. En medborgare i ett EU-land behöver inget tillstånd för att resa inom unionen för att söka arbete i andra länder. Men om vistelsen är längre än tre månader krävs det att man registrerar sig hos myndigheterna och visar upp anställningsbevis eller att man kan försörja sig.

Det så kallade Schengenavtalet ska underlätta den fria rörligheten för personer inom unionen. Mellan de länder som ingår i Schengen ska inga gränskontroller genomföras. Dock kan medlemsländerna, under vissa omständigheter, återinföra gränskontroller under en begränsad tidsperiod, vilket bl.a. Sverige har gjort. 26 av EU:s medlemsländer är med i Schengensamarbetet.

EU:s yttre gränser

EU har stärkt kontrollen över sina yttre gränser på flera olika sätt. Det finns gem-

De fem vanligaste länderna som människor kom från under 2016 för att söka och beviljas asyl i Sverige var:

1. Syrien: 44 218
2. Eritrea: 5 995
3. Afghanistan: 3 464
4. Irak: 1 745
5. Somalia: 1 723

Ön Lesbos i Grekland i januari 2016. Flyktingar kommer med gummibåt från Turkiet.

ensamma visumregler. Den som ska resa in i EU måste eventuellt ha ett visum, alltså ett tillstånd för att få resa in. Det går bara att få visum för att besöka ett land, inte för att bosätta sig där. Att ansöka om ett visum i syfte att resa till ett EU-land för att där söka asyl går alltså inte.

För att ingen utan tillstånd ska resa in i EU har medlemsländerna också kommit överens om ett så kallat transportörsansvar. Denna regel innebär att EU kräver av de företag som anordnar resor till EU att alla resenärer ska ha giltiga resehandlingar. Annars får företaget böter och måste bekosta återresan för personen. För asylsökande kan undantag göras, men bara om personen kom-

mer söka och beviljas asyl. Det gör att personal på flygplatser och på transportföretag tvingas till myndighetsutövning.

För att förhindra att människor tar sig in i EU har gränserna förstärkts med stängsel och övervakning (se kapitel 2). EU har även ingått partnerskap med flera grannländer för att de ska försöka stoppa flyktingar och migranter att kunna resa till EU:s gränser.

EU:s flyktingpolitik

EU samarbetar även om asylpolitiken. Samarbetet syftar till att länderna ska bli mer lika varandra i sitt bemötande av flyktingar. Det ska finnas vissa "miniminivåer" som gäller i alla länder. Det handlar om vem som har rätt att få asyl i ett EU-land, vilka rättigheter den asylsökande ska ha samt hur en asylansökan ska behandlas.

De gemensamma principerna för vem som är flykting utgår från Genèvekonventionens definition. Vem som anses vara flykting ska inte skilja sig åt mellan länderna. Det finns även gemensamma regler om hur asylprocessen ska gå till, och vad som ska gälla under processen, som att barn ska få gå i skolan och att asylsökande ska ha rätt till sjukvård.

DUBLINFÖRORDNINGEN

Tidigare har EU kommit överens om att det är det första EU-land som en flykting kommer till som ska behandla asylansökan. Det innebär att personer inte ska kunna söka asyl i flera olika EU-länder. Denna regel kallas för Dublinförordningen. Men i och med flyktingsituationen hösten 2015 slutade denna överenskommelse i praktiken att fungera.

EU säger dock inget om hur många flyktingar varje land ska ta emot. Reglerna är miniminivåer. Varje land kan välja att göra mer och ta emot flyktingar av humanitära skäl. Därför skiljer sig mottagandet åt mellan olika länder.

Överenskommelsen med Turkiet

Under 2015 kom många flyktingar till EU, framförallt med båt till Grekland. Situationen gjorde att gemensamma överenskommelser mellan EU-länderna sattes ur spel. EU ingick en överenskommelse med Turkiet. Överenskommelsen innebär att flyktingar som kommer från Turkiet till Grekland kan skickas tillbaka till Turkiet. Personer som fått avslag på sin asylansökan i ett EU-land kan också skickas tillbaka till Turkiet – istället för till sitt hemland. För varje flykting från Syrien som skickas tillbaka till Turkiet ska en flykting från Syrien som befinner sig i turkiskt flyktingläger få komma till ett EU-land.

DISKUTERA & FUNDERA

Vad anser du om svensk flykting- och migrationspolitik? Vad är bra och vad är dåligt? Behöver något förändras?

MIGRATIONENS HISTORIA

Judiska flyktingar
anländer till London
1939.

Migration är inget nytt, utan en naturlig del i människans historia. Människor har i alla tider flytt från krig, förföljelse, miljökatastrofer och fattigdom.

Självklart gäller det även Sverige. Människor har både in- och utvandrat till och från Sverige genom historien. I det här kapitlet ska vi se närmare på vad migrationen haft för betydelse i den svenska historien.

IN- OCH UTVANDRING TILL SVERIGE

Genom historien har människor flyttat till och ifrån det som idag är Sverige. Men det är viktigt att tänka på att Sverige har förändrats mycket de senaste sexhundra åren. Landets gränser har dragits om flera gånger och när vi nu pratar om in- eller utvandring till Sverige avses det som idag är Sverige.

Historiker brukar framhålla tre perioder av invandring till Sverige som särskilt intensiva:

- senmedeltiden
- stormaktstiden
- efter andra världskriget

Det har givetvis förekommit invandring även mellan dessa perioder och dessutom har många lämnat landet, inte minst under andra hälften av 1800-talet.

Senmedeltiden

Under medeltiden växte en stat fram i Sverige, med krigsmakt och en förvaltning med bättre möjligheter till att driva in skatter. En kung styrde landet, men det skedde ofta en växling mellan utländskt och svenskt styre – ibland var kungen svensk, ibland dansk och ibland tysk.

Kring 1200-talet var den tyska ekonomin den starkaste i norra Europa och Hansan, ett förbund av städer, dominerade handeln. Svenska städer bedrev omfattande handel med Hansan och med handeln följde en tysk inflyttning till Sverige. Tyska köpmän slog sig ner i städer som Kalmar och Visby för att bedriva handel.

Stockholm grundas

När Stockholm grundades på 1200-talet etablerade sig tyska köpmän och hantverkare i staden. Stockholm blev en smältdegel av olika kulturer. Tyska köpmän ingick i stadens styre och till Bergslagen kom tyska specialister med nya metoder för malmbrytning.

Den tyska invandringen förde med sig nya seder och bruk, vilket påverkade det svenska samhället. Tyska församlingar uppstod, kyrkor byggdes och gillen för borgerskapet bildades i städerna. Under 1470-talet kom tysken Johann Snell till Sverige och inrättade ett tryckeri på Riddarholmen i Stockholm. Det bidrog till att boktryckarkonsten fick spridning i landet.

Den tyska invandringen på medeltiden var den första systematiska inflyttningen till Sverige. Men det var inte bara tyskar som sökte sig hit. Holländska köpmän tog sig till västkusten och från Finland kom människor för att arbeta som fiskare, hantverkare och tjänstefolk.

En sida ur *Dialogus creaturarum*. Tysken Johann Snell tryckte den första boken i Sverige år 1483.

Gustav Vasa och enhetsstaten

När medeltiden gick mot sitt slut och Gustav Vasa tog makten i början av 1500-talet gick vi in i den epok som brukar kallas för tidigmodern tid. Gustav Vasa stärkte utvecklingen mot en enhetsstat, med en allt effektivare statsförvaltning. Sverige lämnade katolicismen och blev ett protestantiskt land.

För att bygga upp statsmakten behövdes yrkeskunnigt folk. Därför rekryterades arbetskraft utomlands

För att bygga upp statsmakten behövdes yrkeskunnigt folk. Därför rekryterades arbetskraft utomlands: bergsmän, hantverkare byggmästare och konstnärer anlätades från flera olika länder med hjälp av rekryteringsexpeditioner i Europa.

Andelen utlänningar i Stockholm var inte lika många som

under medeltiden, men invandrarna fyllde viktiga funktioner när Gustav Vasa byggde upp den starka staten.

Men alla invandrare var inte välkomna – särskilt inte judar och romer. Den förste juden i Sverige, som dyker upp i källorna, var en läkare i Gustav Vasas tjänst. Annars fanns det få judar i landet. Även romer dyker upp i källorna under 1500-talet. En krönika från den tiden berättar att en "hop av det folket som fara omkring ifrån det ena landet till det andra" anlät till Stockholm. Gustav Vasa införde stränga regler för att förhindra romerna att komma in i landet och i en kungörelse hette det att vart än i landet romerna påträffades skulle de "straffas till liv och gods utan all nåd".

Stormaktstiden

Under 1600-talet försköts makten i Europa västerut – från Tyskland till Holland.

Ekonomi övergick från naturhushållning till merkantilism, vilket innebar en statsstyrd handelspolitik med nationell självförsörjning som målsättning. Merkantilismen byggde på idén att ett land blir rikt genom att uppmuntra export och förhindra import. Staterna ville då gärna se en invandring av användbar arbetskraft, men förhindra utvandring. I Sverige förbjöds därför all utvandring 1620 och utrikes resor kontrollerades noga.

Vid den här tiden blev Sverige en stormakt. Vissa områden som Sverige tog över införlivades i riket och försvenskades med svensk lag och kyrka, som till exempel Skåne

Export: Försäljning av varor och tjänster till utlandet.

Import: Inköp av varor och tjänster från utlandet.

och Halland som erövrats från Danmark. Andra delar blev självständiga provinser och fick behålla mycket av sina egna lagar och traditioner.

Stormaktstidens Sverige bestod av olika folkgrupper med olika kulturer och språk. Sverige blev i större utsträckning en del av Europa och fick många impulser från kontinenten. Städerna växte snabbt, vilket innebar ett stort behov av arbetskraft. Göteborg anlades till stor del av holländska köpmän och runt 1 000 bruksarbetare flyttade till Sverige från Vallonien, i nuvarande Belgien, för att arbeta med järnhantering. För att upprätthålla dominansen på Östersjön krävdes en stark flotta och skeppsbyggare kom för att bygga och reparera fartyg. Nya universitet grundades där utländska lärare anställdes för att undervisa adelns söner i ämnen som språk och dans.

År 1637 utfärdades en allmän förordning som innebar att alla romer skulle drivas ut ur landet. De romska män som påträffades skulle, enligt förordningen, utan rättegång straffas med döden och kvinnor och barn förvisas ur landet.

Frihetstid – men inte för alla

Efter det nordiska kriget 1700-1721, då Sverige låg i krig med Ryssland, Danmark och Polen-Sachsen, bröt det svenska stormaktsväldet samman. Stormaktstidens slut innebar att vi gick in i en ny tid som brukar kallas för frihetstiden, med en svag kungamakt och något som kan liknas vid politiska partier.

Men någon frihetstid för judar var det inte. 1782 infördes ett judereglemente som innebar att bara välbärgade judar fick bosätta sig i Sverige och inga "tiggarejudar". De judar som fick tillstånd hänvisades till Stockholm, Göteborg och Norrköping och de fick inte ägna sig åt något som konkurrerade med skrånas verksamheter. Det var förbjudet för judar att gifta sig med icke-judar och de fick inte bli ämbets- eller riksdagsmän.

Industrialisering och utvandring

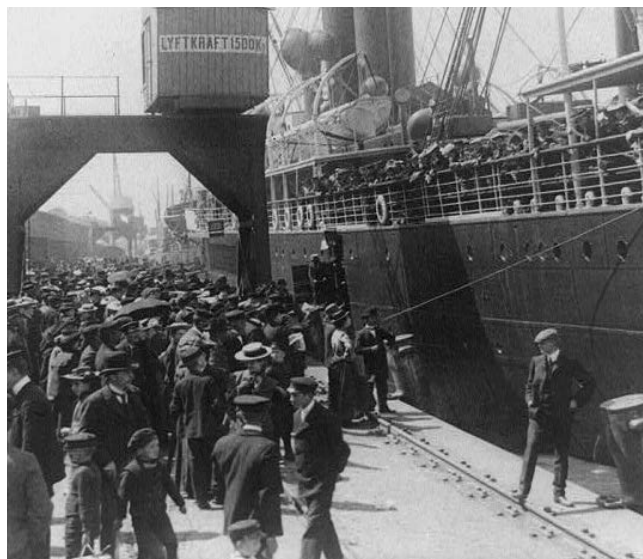
Under 1800-talet genomgick Sverige stora förändringar. Sverige började industrialiseras och många lämnade sina gårdar för att söka jobb i de framväxande fabrikerna. Flera liberala reformer genomfördes, som exempelvis passfrihet. Det innebar att gränserna öppnades och det blev fritt fram att resa in och ut ur landet.

Men det var inte många som sökte sig till Sverige. En liten invandring från Danmark förekom i södra Sverige där danskar köpte upp gårdar som ingen bebodde. Men den stora rörelsen gick i en helt annan riktning – mot Amerika.

Utvandringen

Mellan 1821 och 1930 lämnade 1,2 miljoner svenskar landet, vilket motsvarar var femte invånare. Det går att urskilja tre stora emigrationsvågor: mellan 1862 och 1872 utvandrade 100 000, mellan 1879 och 1893 utvandrade 500 000 och så sent som mellan 1901 och 1913 utvandrade 250 000 svenskar. När USA begränsade invandringen med hjälp av nya lagar 1924 och 1929 sjönk emigranternas antal kraftigt.

Den tidiga utvandringen berodde på den religiösa situationen i Sverige. I Sverige fanns ingen religionsfrihet, vilket gjorde att många valde att fly från det politiska och religiösa förtrycket.

Hamnen i Göteborg 1905. Emigranter gör sig redo att lämna Sverige för en lång resa till Amerika.

Under 1800-talet drabbades också Sverige av både en ekonomisk lågkonjunktur och en kris i jordbruket. Det ledde till att många sökte sig till USA med förhoppningar om ett bättre liv. Under den tidiga utvandringen var det främst familjer som utvandrade. De var jordbrukare i Sverige och de blev jordbrukare även i det nya landet.

Med tiden blev det allt vanligare att ogifta män och kvinnor sökte sig till USA. Mellan 1880 och 1920 utvandrade mer än en kvarts miljon ogifta kvinnor. Förhoppningen var ofta att ett nytt liv i USA skulle medföra fler möjligheter till såväl yrkesarbete som utbildning. Många kvinnor som utvandrade var pigor på den svenska landsbygden. De lämnade en miljö med liten social rörlighet och sökte sig ofta till större amerikanska städer som Chicago, där de kunde få arbete som hembiträden i amerikanska familjer. Men att utvandra var inte ett val för alla. De fattigaste på landsbygden och i städerna hade knappast råd med någon biljett.

Att svenskar sökte sig till just USA var ingen slump. För dem som flydde Sverige på grund av politiskt och religiöst förtryck utgjorde friheten en stor dragningskraft.

Att svenskar sökte sig till just USA var ingen slump. För dem som flydde Sverige på grund av politiskt och religiöst förtryck utgjorde friheten en stor dragningskraft. USA lockade även med billig jord och det fanns ett stort behov av arbetskraft. Men hur kommer det sig att så många svenskar kunde göra denna resa just på 1800-talet? En viktig förutsätt-

ning var utvecklingen av transportteknologin. På 1800-talet började oceangående fartyg att korsa Atlanten och järnvägar gjorde det möjligt att resa i Amerika.

Nationalism, rasbiologi och invandring

Kring sekelskiftet förekom ingen stor invandring till Sverige. Men en viss invandring förekom ändå. Under andra hälften av 1800-talet skärptes antisemitismen i Ryssland, Baltikum och Polen. Det gjorde att miljontals judar flydde västerut. De flesta sökte sig till Amerika, men en del tog vägen över Sverige och blev kvar här. Mellan 1880 och 1930 fördubblades den judiska befolkningen i Sverige till 6 500 personer. På grund av den politiska debatten om den judiska invandringen skärptes reglerna och vid det första världskriget mattades den judiska invandringen av.

En annan grupp som kom till Sverige var kringresande italienare som vandrade genom Europa och försörjde sig som positivhalare och försäljare. Från Ryssland kom skärslipare, eller "sågfilare" som de kallades. Skärsliparna sågs på med misstänksamhet och utpekades ofta som ryska spioner, trots att det inte fanns bevis för något spioneri.

Nationalismen växer i styrka

Nationalism: Politisk åskådning som ser gemenskapen inom nationens gränser som det viktigaste och därmed som överordnad andra gemenskaper.

I slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet fick nationalismen ett starkt uppsving och värnandet av den svenska kulturen sågs av många som allt viktigare. Även det som kallas för rasbiologi fick ett stort genomslag. Rasbiologi är en idé som går ut på att människor kan delas in i olika raser och att dessa raser har fysiska och psykiska egenskaper som går i arv från generation till generation. 1921 grundades ett rasbiologiskt institut i Uppsala som forskade om människosläktets olika raser.

"Rasfrågan" påverkade synen på invandring. Det som oroade var en blandning av ett högre stående folk med ett sämre och på 1920-talet menade regeringen i en proposition om en ny utlänningslag att: "värdet av att vårt lands befolkning är av en sällsynt enhetlig, oblandad ras kan knappast överskattas".

Världskrigens tid

I samband med första världskriget begränsades invandringen och 1917 infördes pass-tvång. De 16 000 utlänningar som då bodde i Sverige tvingades söka legitimations-handlingar hos polisen.

Dansk-judiska flyktingar som precis kommit till Sverige, oktober 1943.

Mellan första och andra världskriget tog högerextrema rörelser makten i flera europeiska länder. I Tyskland grep nazisterna makten 1933 och judarna, romerna med flera började diskrimineras, förföljas och trakasseras systematiskt. Många försökte därför lämna Tyskland. Politiskt aktiva motståndare till nazismen kunde ofta finna en fristad i ett annat land, men judar var sällan välkomna.

Sverige tog bara i vissa undantagsfall emot judiska flyktingar. Tyskarna började 1938 att förse judars pass med en J-stämpel, vilket underlättade för svenska myndigheter att avvisa judiska flyktingar vid gränsen. När kriget bröt ut 1939 hade Sverige tagit emot 5 000 flyktingar, varav 3 000 var judar. Det var en mycket liten del av alla judiska flyktingar som lämnade Tyskland under mellankrigstiden.

Sverige tog bara i vissa undantagsfall emot judiska flyktingar.

Norge kom tidigt i kriget under tysk ockupation. När judar började deporteras från Norge till koncentrations- eller förintelseläger i november 1942, ändrade Sverige sin flyktingpolitik och öppnade gränserna för judisk invandring från de nordiska grannländerna. Hundratals norska judar lyckades fly över gränsen till Sverige och fick en fristad här. När det blev känt att det även fanns tyska planer på att deportera Danmarks judiska befolkning, räddades nästan alla danska judar, fler än 7 000 personer, över Öresund till Sverige.

I krigets efterdyningar

I slutet av kriget började Sovjetunionen pressa tillbaka de tyska trupperna. Röda armén ryckte framåt och många flydde undan de sovjetiska styrkorna. Från Baltikum, som kom under sovjetisk ockupation, kom flyktingar till Sverige. Sovjetunionen krävde att Sverige skulle lämna ut de balter som samarbetat med tyskarna. Flera flyktingar inledde då en hungerstrejk i protest. Några begick självmord. Men Sverige beslutade ändå att lämna ut flyktingarna till Sovjetunionen.

Arbetskraftsinvandringen

När andra världskriget tog slut 1945 låg Europa i ruiner. Eftersom Sverige inte hade deltagit i kriget kunde vi snabbt producera och exportera varor till andra länder. Sverige och Europa gick in i en lång högkonjunktur. Den svenska ekonomin gick på högvarv, vilket ledde till en stor efterfrågan på arbetskraft.

År 1970 nådde arbetskraftsinvandringen sin kulmen. Då invandrade 78 000 människor till Sverige.

En gemensam arbetsmarknad för de nordiska länderna infördes och en organiserad arbetskraftsinvandring bedrevs. Svenska företag och myndigheter rekryterade människor från de skandinaviska länderna, Italien, Ungern och Jugoslavien till den svenska industrin. Sverige blev ett invandrarland. År 1970 nådde arbetskraftsinvandringen sin kulmen. Då invandrade 78 000 människor till Sverige. När världsekonomin bromsade in i början av 1970-talet infördes ett stopp för invandring av utländsk arbetskraft. Men Norden förblev en gemensam arbetsmarknad.

Från arbetskraftsinvandring till flyktinginvandring

Efter årtionden av arbetskraftsinvandring förändrades invandringen till Sverige. Under 1980- och 1990-talet ökade antalet flyktingar i världen. Krig och konflikter i Mellanöstern och i Afrika innebar ökade flyktingströmmar, vilket också påverkade Sverige. Fler flyktingar än tidigare tog sig hit och sökte asyl.

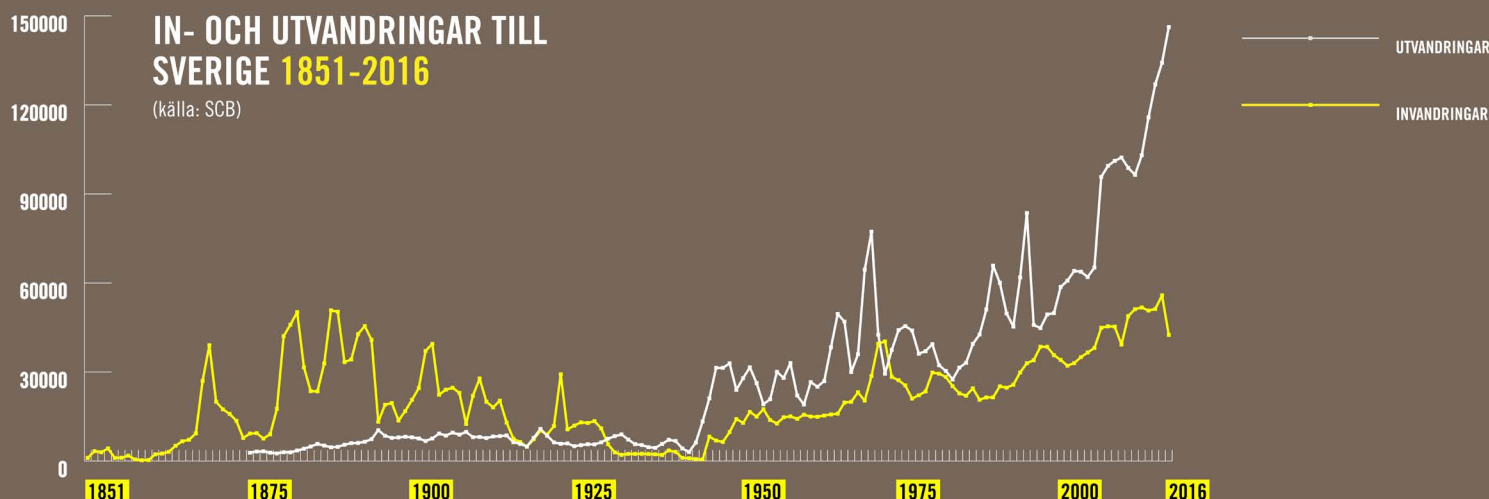
Flyktinginvandringen till Sverige under efterkrigstiden har följt politiska kriser runt om i världen. På 1970-talet kom en större grupp flyktingar från Chile efter militärkuppen 1973 och revolutionen i Iran 1979 innebar att många iranier sökte och fick asyl i Sverige.

Balkankriget

I slutet av 1980-talet började de kommunistiska regimerna i Östeuropa falla samman en efter en. Flera länder demokratiserades och fria val genomfördes. Men i dåvarande Jugoslavien blev förändringarna som mest våldsamma. Jugoslavien var en federation som bestod av sex delrepubliker: Slovenien, Kroatien, Serbien, Bosnien-Hercegovina, Makedonien och Montenegro. Mellan 1991 och 1995 rasade ett inbördeskrig i Jugoslavien då flera stater utropade sin självständighet. Kriget gjorde att många tvingades fly och många sökte sig till Sverige. Kulmen nåddes 1992 då 84 000 människor från forna Jugoslavien kom till Sverige och fick asyl här. Därefter minskade antalet snabbt. En viktig förklaring var att Sverige införde ett krav på visum för dem som kom från Jugoslavien.

Flyktingläger i Bosnien-Hercegovina 1995.

Migrationens långa linjer. Under 1800-talet och i början av 1900-talet var utvandringen från Sverige stor. Under efterkrigstiden blev Sverige ett land med omfattande invandring. Källa: SCB.

2000-talets kriser och krig

Under början av 2000-talet har flera krig och krishärdar medfört att människor tvingats fly. Som alltid har många sökt sig till grannländer, men en del har kommit till Sverige. Krigen i Somalia, Afghanistan, Irak och Syrien har alla inneburit att flyktingar kommit till Sverige för att söka skydd här.

Europeiska Unionen

Efter en folkomröstning 1994 blev Sverige medlem i Europeiska Unionen. En av de grundläggande idéerna med EU är fri rörlighet för människor, varor, kapital och tjänster. Gränserna mellan medlemsländerna har tagits bort, medan unionens yttre gränser har förstärkts.

Även flykting- och migrationspolitiken är till viss del en gemensam angelägenhet för medlemsländerna. De gemensamma reglerna innebär att det finns vissa minimikrav på hur asylsökande ska behandlas. Men EU arbetar för att få till stånd en gemensam asylhantering och inte enbart miniminormer. Hur stor arbetskraftsinvandringen till ett medlemsland är varierar och det är upp till varje land att själv avgöra (se s.15).

EUROPEISKA UNIONEN

År 2016 bestod EU av 28 medlemsländer. Samma år röstade dock Storbritannien för ett utträde ur unionen. Landet förblir medlem tills en formell begäran om utträde lämnats in.

DISKUTERA & FUNDERA

Kan du se några likheter mellan historien och vår tid när det gäller varför människor flyr eller migrerar?

ALLA MÄNNISKOR HAR RÄTTIGHETER

Oavsett var du är född eller vart du är på väg, så har du rättigheter. Det har alla människor. De mänskliga rättigheterna gäller alla, alltid. Men vad innebär dessa rättigheter? Och hur skyddar de flyktingar och migranter?

Mänskliga rättigheter handlar i grund och botten om människosyn och värderingar. De bygger på en övertygelse om att alla människor är lika mycket värda och att alla har samma grundläggande rättigheter och skyldigheter.

Framförallt handlar mänskliga rättigheter om relationen mellan staten och individen. Varje stat måste respektera de rättigheter som alla personer som befinner sig på dess territorium har. Men så ser verkligheten inte alltid ut. Det finns många stater som kränker mänskliga rättigheter och det kan leda till att människor tvingas fly. Men vad gäller för människor på flykt? Det finns flera internationella överenskommelser som anger vilket ansvar stater har för flyktingar och migranter. I det här kapitlet ska vi se närmare på:

- vad Förenta Nationerna gör för att skydda flyktingar
- vilka internationella överenskommelser som finns
- de icke-statliga organisationernas arbete

Förenta Nationernas högkvarter i New York. Här sammanträder både säkerhetsrådet och generalförsamlingen.

FÖRENTA NATIONERNA

Efter andra världskriget, med runt 60 miljoner döda människor i minne, bildades Förenta Nationerna. Syftet var att bilda en organisation som gjorde det möjligt för världens stater att lösa konflikter fredligt, istället för med vapen. Men det handlade också om att få staterna att respektera människors rättigheter.

Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna

1948 antog FN *Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna*.

Förklaringen består av trettio artiklar som anger vilka rättigheter människor har, som exempelvis att alla har rätt att få uttrycka sina tankar och åsikter, tillhöra eller inte tillhöra någon religion och ha rätt till trygghet, utbildning och hälsa.

I förklaringen slås också fast att alla har rätt att fritt förflytta sig inom sitt land och välja bostadsort inom sitt lands gränser. Alla har rätt att lämna varje land, inklusive sitt eget, men även att återvända till sitt land.

Enligt förklaringen har alla även rätt att "söka och åtnjuta asyl från förföljelse". Det betyder att personer har rätt att fly sitt land, ta sig till säkerhet och där lämna in en ansökan om asyl. Någon som riskerar fängelse i sitt hemland för att de har stulit eller mördat kan inte söka asyl, utan det gäller för dem som tvingats fly av bl.a. politiska eller religiösa skäl eller på grund av sin sexuella läggning. Men det kan också vara någon som flytt från krig.

KONVENTIONER

Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna är inte juridiskt bindande för FN:s medlemsstater. Men förklaringen har legat till grund för olika konventioner som FN tagit fram. När stater ansluter sig till en konvention förbinder de sig att följa den och måste respektera dess innehåll. FN granskar och övervakar att länderna som anslutit sig till konventionen faktiskt följer den.

Flyktingkonventionen

Nationalsocialisternas maktövertagande i Tyskland på 1930-talet och andra världskrigets ödeläggelse drev miljontals människor på flykt. Behovet av gemensamma regler vad det gäller staters ansvar för flyktingar var därför stort åren efter kriget. 1951 antog 26 stater FN:s Flyktingkonvention, eller *Konvention om flyktingars rättsliga ställning*, som den

VAD ÄR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER?

Vill du veta mer om de idéer och värderingar som ligger till grund för de mänskliga rättigheterna? Läs vårt utbildningsmaterial *Vad är mänskliga rättigheter?* Du hittar materialet [här!](#)

formellt heter. Flyktingkonvention innehåller en definition av vem som är flykting och vilka skyldigheter staterna har gentemot flyktingar (se även kap 3). Sammanlagt har 145 länder i världen ratificerat FN:s flyktingkonvention, däribland Sverige. En del länder, som t.ex. Saudiarabien och Thailand, har däremot inte ratificerat konventionen.

Inledningsvis gällde konventionen endast för flyktingar i Europa. Men från och med 1967, då ett tilläggsprotokoll antogs, gäller konventionen flyktingar i hela världen. De flesta länder har också antagit tilläggsprotokollet, men ett land i vårt närområde har inte gjort det: Turkiet. Därför går det inte att få skydd i enlighet med flyktingkonventionen i Turkiet om du inte kommer från ett europeiskt land.

Konventionen mot tortyr

Även när det gäller tortyr finns en överenskommelse mellan många länder. *Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning* förbjuder alla former av tortyr.

Tortyr definieras enligt konventionen som: "varje handling genom vilken allvarlig smärta eller svårt fysiskt eller psykiskt lidande medvetet tillfogas någon i syfte att få fram information eller en bekännelse av denne eller en tredje person". Tortyr kan också användas som bestraffning. Några vanliga tortyrmetoder är elchocker, systematiska våldtäkter, slå på fotsulorna, dra ut naglar, hålla frätande vätskor på huden, och skenavrättningar. Enligt konventionen finns det inga omständigheter som ursäktar tortyr.

De stater som har anslutit sig till konventionen mot tortyr har också förbundit sig att aldrig återföra eller utvisa någon till en stat där det finns en risk för att personen kommer att utsättas för tortyr. Det innebär att ingen som kommit till Sverige för att söka asyl får, oavsett skyddsbehov, skickas tillbaka till ett land där personen riskerar tortyr.

Även i den så kallade *Europakonventionen* finns ett tortyrförbud inskrivet. Europadomstolen, som övervakar att stater respekterar konventionen, har kommit fram till en definition av tortyr som är bredare än den som finns i konventionen mot tortyr eftersom förbudet omfattar både statliga och icke-statliga förövare. Det innebär att även t.ex. kriminella grupper eller terrorister kan göra sig skyldiga till tortyr.

Migranternas rättigheter

Genom åren har FN även tagit fram konventioner som rör människors rättigheter i arbetslivet. I dessa slås exempelvis fast att ingen får utsättas för tvångs- eller straffarbete, att alla ska ha rätt att organisera sig i fackföreningar, och att de värsta formerna av barnarbete ska vara förbjudet.

För att skydda just migrantarbetare finns *Migrantarbetarkonventionen*, som ska ge skydd mot slaveri, rätt till skydd av egendom, skydd mot våld och övergrepp, rätt till identitetshandlingar och skydd mot kollektiv utvisning. Konventionen ger migranter samma rättigheter som andra arbetare när det gäller skydd mot uppsägningar och ger möjlighet

UNHCR

FN arbetar för att skydda flyktingars rättigheter och FN-organet UNHCR (United Nations High Commissioner for refugees) har en viktig roll. UNHCR arbetar med utgångspunkt i flyktingkonventionen och verkar för att flyktingar ska få tillgång till en rättssäker asylprocess. UNHCR ger även direkt stöd till människor på flykt och upprättar flyktingläger, ger mat, vatten, sanitet och skydd. UNHCR samarbetar med stater för att ordna vidarebosättning för flyktingar som befinner sig i dessa läger, vilket innebär att de ska kunna flytta till ett annat land.

Amnesty International skickar utredare till olika platser där människorättskränkningar förekommer för att samla in information och vittnesmål. På bilden: Amnestys utredare Tirana Hassan vid ungerska gränsen i september 2015.

för migrantarbetare att klaga om stater bryter mot rättigheter i konventionen. Varken Sverige eller något annat EU-land har skrivit under denna konvention.

ICKE-STATLIGA ORGANISATIONER

Det är inte bara Förenta Nationerna som arbetar för flyktingars rättigheter. Det gör även de så kallade icke-statliga organisationerna. Ibland säger man NGO:s efter engelskans non governmental organizations. NGO:s står fria från staten och bygger på vanliga människors stöd och engagemang. Det finns flera NGO:s som på olika sätt arbetar för flyktingar och migranternas rättigheter. Vi ska se närmare på några organisationer som bland annat arbetar med dessa frågor.

Amnesty International är en global rörelse som består av mer än sju miljoner människor, runt om i världen, som agerar för att mänskliga rättigheter ska gälla alla, alltid. Organisationen utreder och dokumenterar brott mot de mänskliga rättigheterna och försöker påverka makthavare att stoppa dessa kränkningar. Amnesty arbetar för flyktingar och migranternas rättigheter genom att samla in information, utreda kränkningar, bistå flyktingar som söker asyl på olika sätt under asylprocessen och tillhandahålla land-information. Amnestyaktivister besöker även förvar för att se till att människor inte far illa där. Organisationen är politiskt oberoende och tar inte emot bidrag från någon stat för sitt utrednings- och kampanjarbete, utan verksamheten bygger helt och hållet på människors frivilliga stöd och engagemang.

Röda Korset är ett annat exempel på en NGO. Organisationen bedriver sin verksamhet i många olika länder och bistår människor i områden som drabbats av krig, konflikter och katastrofer. De hjälper flyktingar med bl.a. sjukvård.

Rädda Barnen är en organisation som arbetar för barns rättigheter. De finns på plats och hjälper barn som tvingats på flykt och de arbetar för att barn som flytt snabbt ska få tillgång till skolgång.

Flera fackliga förbund har gått samman och öppnat Fackligt Center för Papperslösa i Stockholm, där papperslösa ska kunna försöka få hjälp så att de inte utnyttjas av oseriösa företag.

DISKUTERA & FUNDERA

Vilket tror du är det bästa tillvägagångssättet för att skydda flyktingar och migranternas rättigheter?